

KULTURA
ARTEA
ZIENTZIA
EKONOMIA
IKUSKIZUNAK

ARTEA

HASIER ETXEBERRIA

DENBORAREN ARTALEAK

Urtebeteren ostean, hemen dator azkena. Arte-munduari buruzko azken artikulua. Honen ostean banoa. Ez zaituztet orrialde ero hauetatik gehiago maretuko. Hainbeste arte eta marte. Nori axola arrasto baten okreak?

Oso oker ez banaiz, Basarri bertsolaria izan zen denbora ez dela pasatzen esaten zuena. Pasatu orde, danga eta danga, urte bat eta beste bat, oilo-artaleak bezala, bizkar gainean geratzen zirela itsatsirik, bizkarraren jabea pisuaren pisuaz makurtzeraino. Artale baten atzetik, beste bat dator, beraz, eta izena du laurogeita hamalau. Sardina eta makailau.

TXURRIN GAINEKO ZIMENDUAK

Artale gehiago bizkarrean pilatuko ez zaizkion iparraldeko nere lagun batek, hitz bat laga zidan betirako joan baino lehen: txurrindu. Arruinatu adierazteko erabiltzen zuen aditz hau. Behea jotzen zuen bakoitzean, «Txurrindu naiz, ederki!» esaten zuen, eta indarrak batu, hortzak estutu eta berriro hasten zen handik eta hemendik, hondarren gainean etorkizuna jasotzen. Fenixaren arima zeukan nere lagun hark, gure artean beste askok bezala.

Joan den urte honetan, oihartzun handiegirik gabe pasatu zaigu Cristina Iglesiasen lana Venezian. Dotoregia akaso guretzat, edo urrutiegi Venezia agian, ez du merezi bezalako loriarik sortu gurean. Baina egia da Donostian sortutako neska honek, Espainiako pabilioian eduki duela leku, Tapiesen alboan.

Berez, Veneziako Biurterokoa kaskarra izan omen da aurtengoan. Noraezeko ahaleginak ugari, baina proposamen tinakoak gutxi. Alemaniako pabilioiaren ate gainean Mussolini eta Hitlerren arteko besarkadaren argazki handia, lehenengo Biurterokoa zabaldu zen egunean bertan hartutakoa. Pabilioiaren barnealdean, instalakuntza bat: harlosa apurtuak lurrean, beste ezer ez. Txurrindutako Europaren antzirudia.

1993A IZAN DA KANTAURI PARTEAN

Gipuzkoa aldean, Koldo Mitxelena (KM) zentrua zabaldu zen, azkenean. Helburua, gure biltegi bibliografikorik garrantzikoena izatea eta aldi berean erakusleku eta biltoki gertatzea. Etxe dotorea eta begiratu batean funtzionala, ganoraz jasotakoa.

Maria Jesus Aranburuk gidatzen duen Diputazioko Kultur Sailak talante berria eta zentzua ekarri du, behingoz kultur-gintzara. EArek eskutik jasotako bi proiektu, (Arteleku eta KM bera), bere egin ditu Diputazioak eta beste norbaiten burutapenak direlako umekeriaz baztertu orde, tajuz heldu eta are agotu egin ditu ekimenok.

Arteleku da diodanaren adibide ederrena. Eredu bilakatu da artisten artean. Eredu estatu guztiko zirkulu artistikoetan.

Eta ez da harritzekoa. Gutxi izango dira artegintzarekiko hain eraginkor gertatzen diren instituzioak. Alde batetik, artista beraientzat lantokiak eta ikastaroak daude, unean uneko maisurik aurreratuenen lankidetzaz antolatuta. Beste alde batetik, seminario eta eztabaidak egiteaz gain, argitaratu egiten dira. Liburu minoritario baina beharrezko hauen artean, Pedro Manterolaren «Zaldunaren Lorategia» (Gerraosteko eskulturgintza Oteiza, Txillida eta Mendibururen lanetan eta pentsakeran) bezalako liburuak argitaratu dira, edo artearen inguruko debate eta eztabaida garrantzizkoak: «Artearen eta kulturaren arteko tentsioak mende bukaera honetan», «Goiargitzapen profanoak. Artearen zeregina». Pentsamendu artistikoaren barnean, jarrera bizi eta aurrerakoiaren dutenen artean idatzitakoak dira liburuok eta ederki adierazten dute, artegintzaren funtzioaren inguruan bizi dugun eztabaida. *Zehar* aldizkaria ere, haritz beretik datorren ezpala izaten da, normalean.

Artelekuk artista gazteak ditu xede. Ausardia eta proposamen berrienak saritzen ditu erakusketa eta katalogo argitaraketan bidez. Era ederrean betetzen du bere helburua, gazteen alde apustu eginez eta behar besteko babes politikoaz. Bi hitzetan esateko, koktel gutxi eta zezena adarretatik dute Artelekun.

Koktelak ugaritxoago diren beste leku bat bada Bilbon. Sala Rekalde du izena eta joan den urte honetan sekulako abiada hartu dute bere ekintza eta erakusketek.

Beraiek antolatu dute Rafa Ruiz Balerdi ren erakusketa eta katalogazio antologikoa. Bilduma bikaina zinez, artista bizi zen bitartean egin nahi izan zena baina Heriok ezinezko bihurtutakoa.

Donostiara ekarri dute orain erakusketa hau, KMra hain juxtu, eta abstrakzio-lanak gogoko dituenak, derrigorrezkoa du proposamen hau ikustea. Ruiz Balerdi ren jenioaren tamainaz jabetzeko aparta da. Lehenengo marrazkietatik hasi eta artistaren bilakaera guztia ikus liteke bertan.

Era berean, paregabea da Javier Viar-en katalogatze lana. Gure artean orain arte ikusi gabekoa. Guztira zazpi bat kiloko pisua izango dute bi katalogoek. Bertan ageri dira Balerdi ren lanik gehienak eta sakoneko idazlanek jorratzen dituzte, pintorearen ibilerak. Erosi nahi duenarentzat, 10.000 pezeta.

Sala Rekaldek, mahainguru interesgarriak ere antolatu ditu 93an. Besteak beste Komunikabideak eta Kultura mahain-guru-sortan, estatuko eta Euskal Herriko prentsa, irrati eta telebistetako ordezkari nabarmenak agertu ziren bertara, kultur informazioa nola erabiltzen duten agertzerak. Behingoz euskaldunok ere izan genuen leku eta hantxe agertu zen Martxelo Otamendi ere, *Egunkaria*-ren kultur orrien gorabeherak agertzen.

URRUTIKO INTXAURRAK

Baina gailurra, Guggenheim Fundazioaren Maisulan Modernoen erakusketaz jo dute Rekaldekoek. Zalantzarik gabe gure herrian sekula izan den erakusketarik garrantzizkoena da berau. Klee, Picasso, Giacometti edo Calder bezalako izen handiak, elkarren ondoan bilduta eta New Yorkeko Solomon Guggenheim fundazioaren aurrerakinak erakutsiz.

Erakusketa arras interesgarri honi zor zaizkion loria guztiak loriatu ondoren, Bilboko Guggenheim Museoa (BGM) dela eta sortutako eztabaidetan, erabilera publizitarioa izan duela zalantzarik gabe aitortu beharrean gaude, ordea. Eta hain zuzen ere Sala Rekaldek argitaratzen duen *REKarte* orrialdeetatik etorri da propagandarik handiena. Eta ez da harritzekoa.

Arregi kontseilaria kinkili-kankala dabilen egun hauetan, ederki etorriko zitzaion bere lehendakaritzapean argitaratzen den *REKarte* aldizkariaren 6. aleko hainbat lan, batipat, Sala Rekarte eta aldizkari beraren zuzendaria den Javier Gonzalez de Duranaren lan ausart bezain zabal bat. Ez dezagun ahaz, Durana BGMren aholkularietako bat denik, beste hainbat karguren artean.

Defentsa sutsua egiten du Duranak artikulu batean, baina bada ez bada, Kultur Kezka mugimendu hura eta BGMren proiektua zela eta bere kezka plazaratu zituen beste hainbat pertsona, zaku berean sartzetik hasten da eraso dialektiko gogorrean: *Antiguos militantes de partidos totalitarios y nuevos radicales herederos de un izquierdismo «senderista» hicieron renacer su viejo fetiche: Estados Unidos como prepotente fuente*

de los males del mundo. Esta concepción cristalizó en dos temores: (1) la recia cultura sería arrasada y (2) la infantil cultura norteamericana se adueñaría de Euskal Herria.

Oteiza ere ez du bakean uzten: *Nadie tema por la supervivencia de la cultura vasca, salvo aquellos que la quieren mantener encerrada, sin contaminar, como esencias estériles dentro de un tarro, autorreferenciándose de manera constante, creyendo chauvinistamente que se vive en un mundo excepcional, como ese escultor que reclamó un Museo de Escultura Vasca Contemporánea, en vez del MGB (Museo Guggenheim Bilbao), por que en Euskadi existe, en su opinión, la más alta densidad de escultores por metro cuadrado...* eta abar eta abar.

Dialektikak dialektika, Duranak modernitate, mestizaje eta unibertsaltasunaren paradigma bilakatzen du BGM. Beste guztiok baserrietako sapaletan lehortzen jarritako artaburuak bagina bezala. Izan liteke, baliteke gutako askok oraino modernitatearen esentzia ulertu ez izana, baina dena den, Duranak ez die erantzuten BGMaren gaian behin eta berriz, aspertzearaino, egindako salaketei.

- BGM transparentziarik gabe egin da.
- BGMren finantzaketak, kulturgintzaren hainbat alor arriskuan laga ditu.
- BGM egiteko ez dira kultur eragileak kontuan izan.
- BGMren gainean ezarri diren errekupeatzeko itxaropen ekonomikoak gehiegizkoak dira.
- BGMrekin egindako tratua 20 urtetarakoa da. Zertan geratutako da egindako inbertsio publikoa?
- Zergatik onartu da beste hainbat hiritan baztertutako proiektu hau? Massachussets, Salzburgo edo Espainiako hainbat hiritakoak ere artaburuak al dira? Carmen Alborch eta Ernest Lluch ere gurekin ote daude sapaian zintzilik? Horiek ere txapela eta kaikuez jazten al dira?
- Zergatik onartu da Frank Ghery arkitektua kontratatu beharra, konkurtso publiko bat egin ordez, Pariseko Nazioen Arkuan edo Pompidou zentruan egin zen bezala, esate baterako?
- BGMk euskal artegintzari nola lagunduko dion ez da oraino argitu. Metrajearen erabilera oraindik orain azaldu da: Erakusmetroetako %30 Guggenheim fondoetako XIX. mende-

tik gaurdainoko eskulturari (Panza di Buomo Kontearen arte minimal bilduma tarteko) eta XX. mendeko pintura europar eta amerikarrari eskainiko zaio. Bigarren %30 sei edo zazpi artista handiri (Klee, Kandinsky, etab.) eskainiko zaie. Hirugarren %30, nazioarteko museoei eta Guggenheim berak antolatutako erakusketa nabarienei eskainiko zaie (Nauman eta konpainia seguru asko). Eta geratzen den %10, artista kontsagratu, nahiz gazteagoen erakusketa mugikorrei. Baina guzti honek ez du erakusten gure artistak nola bultzatuko ditugun. Eta abar, eta abar.

Durana pozik dabilela ez dut zalantzarik. Hainbat kazetari eta intelektual ere hasia da BGM modernitatearen eredu eta itxaropen berrien iturri gisa aldarrikatzen.

BORTXAKETAREN GOZAMENA

Neuk ere sinesmen horretan partaide izan nahi nuke, baina ezin, ordea. Arrazoiak falta zaizkit oraino, eta min demait. Artezalea izanik, BGMren aurka hitz egin beharra latza da oso. Haatik egin nahi dut publiko (baldin eta letrok publiko badira), nire etsipena eta ezin gehiagoa.

Aurrerantzean aholku matxista zahar hari egingo diot kasu: lasai zaitez eta goza ezazu. Bada, horixe neuk ere, bortxaz eza-rritako BGM honen aurrean, horixe egingen dut, barruak lagatzen badit, lasaitu eta gozatu.

Ez dut beste erremediorik ikusten. Izugarria da Guggenheim Fundazioaren Bilduma. Hantxe daude nire artista maitteenen lanak. Ez dut kultur politika oker baten ondorioz beraiekin haserretu nahi. Maite dut Kiefer eta maite dut Rothko, Nauman edo Pollock maite ditudan gisara. Maite dut Klee, eta maite Brancusi, Calder, Picasso eta Giacometti. Beraien lanen gozamenik gabe, umezurtz nintzateke eta ene arima zatarke-rian bainatzera eramango nuke erremediorik gabe. Galeran irabazia aurkitu nahi dut, beraz, eta txurrinketan esperantza.

Baina bukatu aurretik esan dezadan argi, Arregik jarri duela txurrinketa eta nik, ostera, esperantza.